

Concluzii

Lucrarea de față a încercat să observe, să înțeleagă și să prezinte ceea ce am socotit a fi cea mai importantă și mai consistentă cale de formare și evoluție a vechiului aspect literar românesc.

Plecînd de la unele date cultural-istorice concrete, analizînd sub aspect traductologic și lingvistic diferite texte, și raționînd asupra întregului complex de manifestări culturale și lingvistice din epoca situată între secolele al XVI-lea și al XVII-lea, am constatat că încercarea de a traduce anumite texte a declanșat, în principal, două mari procese a căror principala natură era de ordin lingvistic. Întrucît actul traducerii, în cadre culturale, organizate, ca preocupare constantă, repetabilă și centrată asupra unor multiple rezultate, reprezenta un travaliu aflat la începuturile sale, aceste două mari procese decurg din (și vin să complinească) două tipuri de carențe.

Cultura română nu deținea modele care să poată furniza informații călăuzitoare celor ce se încumetau să traducă. Procesul traducerii de texte începe ca o activitate firească, neguvernata de norme și principii traductologice, și, desigur, nici măcar de simpla experiență anterioară a traducătorilor. Din acest motiv, traducătorii se vor lăsa în voia mai multor tendințe care vor acționa asupra lor. În conformitate concepțiile dominante în zonele culturale în care activează, aceștia se vor centra, în principal, asupra textului străin și a limbii din care traduc sau asupra cititorului și a conținutului de redat. Desigur, nici cei din urmă nu vor putea ignora presiunile surselor, sub forma textului și a limbii-sursă, dar, în cazul lor, sursele vor deveni modele cu putere doar orientativă, de la care, mai degrabă vor învăța aproape la modul maieutic, iar nu imitîndu-le ori reproducîndu-le. În felul acesta, fără a apărea o teorie a traducerii, se vor institui niște practici curente. În zona moldovenească și muntenească, traducerea va avea în vedere redarea textului sacru în forme apropiate de cele reflectate de modelele slavon și grecesc, pentru ca textul românesc rezultat să ofere imaginea textului-sursă, în vreme ce, în zona transilvană, traducerea va încerca să aducă la înțelegerea de către receptor a unui conținut epic și conceptual.

În al doilea rînd, limba română nu avea încă un aspect literar format, funcțional și edificat pe fundamentul unor principii de producere, autoreproducere și evoluție. Din acest motiv, traducătorii întîmpină felurite dificultăți, ei neavînd a aduce un text sau formele și conținuturile unei limbi, ori un anumit conținut epic și conceptual în formele și conținuturile unui aspect literar deja existent, format și funcțional. Oricare dintre cele două concepții ar fi urmat, ei aveau a construi un aspect literar, în chiar momentul desfășurării procesului de traducere. Desigur, urmînd prima cale, rezultatul firesc va fi edificarea unui aspect literar românesc pe modelul tiparului slavon sau grecesc, urmînd cealaltă cale, sînt solicitate și promovate capacitățile și resursele limbii române.

Prin activitatea de traducere a unor texte (în special, religioase), cultura română își inițializează și pune în funcțiune capacitățile de a exersa actul de traducere a unor texte, în cadre culturale, precum și procesele constitutive ale unui aspect literar. Întrucît această activitate nu a fost precedată de existența unei teorii sau a unor practici de traducere și nici de aceea a unui aspect literar, acestea două fiind consecințe, în principal, ale activității de traducere, în mod natural, felul în care ele se amorsează și capătă formă și funcționalitate este determinat de modalitățile în care însuși actul traducerii este conceput și concretizat. De aceea se poate spune că activitatea de traducere constituie unul dintre cele mai importante procese care au solicitat limba română în direcția constituirii unui aspect literar. Desigur, acest aspect nu a apărut exclusiv ca urmare a traducerilor și, implicit, el nu a apărut pe un loc gol. În mod firesc, limba română își crease deja variante diastratice, prin intermediul variantelor sale diatopice. Pe baza, însă, a nevoilor de exprimare variată, nuanțată, relativ specializată, aceste variante diastratice aveau un prea slab exercițiu întrucît decurgeau din solicitări prea puțin imperioase. Contactul cu limbi avînd un astfel de exercițiu (greaca, latina și slavona) a putut aduce cu sine cunoașterea faptului că limbile au posibilități de reconfigurare, de funcționare și de exprimare. Contactul – mult mai important – cu limbi vii, ceva mai avansate în acest sens decît romana (limbile slave vii,

maghiara, germana), a putut genera înțelegerea clară a faptului că nu doar marilor limbi le este îngăduit a deține un aspect literar, că limbi precum româna au capacitatea de a-și construi un astfel de aspect. Cel puțin inițial, contactul cu cele dintâi oferea imaginea unui ideal ce nu putea fi decât reprodus întocmai, doar sperînd că receptorul va putea pricepe ceva din acel mod de translare a limbii sacre. Contactul cu celelalte era de natură să procure calea prin care, cu mijloace proprii, limba română să-și creeze – singură, dar și inspirîndu-se, cu suplețe și adaptativ, din ambele tipuri de modele. Înțelegerea acestor lucruri, împreună cu consecințele ei practice se produce în toate zonele românești, dar în măsuri diferite, date de dominantă culturală, doar constrînsă, iar nu orientată de dominantă confesional-culturală.